

Hekim Gözüyle "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu"

Fuat YÖNDEMLİ*

ÖZ

İki yaşındayken babasını, müteakip on ay zarfında kardeşini kaybeden Peyami Safa (1899-1961)'nin bütün eserlerinde vukua gelecek bir faciayı bekleme vehmi, yaklaşan her ayak sesinde bir tehlike sezme endişesi hissedilir. Dokuz yaşındayken sağ el eklemindeki bir kemik hastalığı dolayısıyla hastane ve hekimlerle başlayan tanışıklığı, onda tıp mesleğine intisap ederek doktor olma arzusunu uyandırmıştır. Maddî şartlarının elvermemesi sebebiyle bu arzusunu tahakkuk ettirme imkânına kavuşamasa da, onun tıpla ilgisi ömrü boyunca devam etmiş; sanki bir hekimin kaleminden çıkmışçasına derunî ve dış âlemle ilgili duygu, düşünce, müşahede ve tasvirleriyle edebiyatımıza iftihar kaynağımız olacak sahifeler, eserler kazandırmıştır. Bu tebliğde, onun 1949 yılında neşrettiği yukarıdaki romanında geçen tıbbî terimlerin çokluğu ve sanki bir hekim tarafından yazılmış gibi, bu teşhis ve terimlerin yerinde ve hatasız olarak kullanıldığına dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mistisizm, nöro-psikiyatri, felsefe, uyur-gezerlik hastalığı, nöroloji.

ABSTRACT

Matmazel Noraliya'nın Koltuğu according to a Physician

Peyami Safa was two years old when he last his father and then lost his brother ten months later, has a future catastrophe waiting delusion in his all works. In his works, a fear of detection is felt approaching at each step. Meeting with doctors due to a bone disease with his right hand when he was nine years old caused him to feel a desire to be a doctor. Because of economic problems, he could not have an opportunity to realise this desire, but he continued his interest with medicine in his life time. As if it were written by a doctor, he has brought emotions,

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Meram Tıp Fakültesi, Kulak Burun Boğaz Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, KONYA, e-posta: fyondemlikbb@yahoo.com

thoughts, observations and descriptions about spiritual and external world to the Turkish literature. In this paper, the majority of medical terminology are focused on as the appropriate and accurate use and diagnosis in his novel published in 1949.

Key Words: Mysticism, neuro-psychiatry, philosophy, somnanbulism, neurology..

Giriş

Peyami Safa'nın *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* adını verdiği romanı, sahife adedi az, ince bir kitap olmakla beraber; seçilen konu, verdiği mesajlar, içinde bulunan psikolojik ve sosyolojik tahlilleri ile önemli romanlarımız arasında bulunmaktadır.

Romanda esas olarak madde ile mana arasında bir çatışma anlatılmaktadır. Roman kahramanının içinde yaşadığı cemiyetle kendi ruh dünyası arasında çatışma içerisinde bulunması, sonunda bir senteze ulaşması ve olgunlaşması konusu işlenmiştir.

Romanın ana kahramanı Ferit'tir. Ferit, ince ruhlu, itikadı zayıf, hariciye memuru bir baba ile erkek düşkün, veremli ve bu hastalıktan iki yetişkin kızını kaybetmiş, sarhoş, kokainman, Paris'te okuduğu için kültürlü, genç yaşında ölen bir ananın oğludur.

Ferit, yaşadığı ağır ve acı hâdiselere bağlı olarak psikolojik bir bunalıma düşer. Çünkü babası Avrupa'ya gittikten sonra, bir daha ondan haber alamamıştır. Ferit bir pansiyon odasında yaşarken, küçük kız kardeşi Nilüfer de teyzesi Necmiye Hanım'ın himayesi altındadır. Ferit'in bulunduğu pansiyonun sakinlerinin hemen hepsi psikolojik açıdan problemlidir. Pansiyonda karşılaştığı olaylar, Ferit'in ruh dünyasını daha fazla alt-üst etmektedir.

Ferit, kaldığı bu pansiyonda, birçok ruhen dengesiz, hasta tiplerle karşılaşır. Bunlar arasında gece çıplak gezenler, gaipten haber verenler ve uyurgezer (sâir-i fi'l menam) şahıslar bulunmaktadır.

Romanda anlatılan ve Ferit'in teyzesinin bir katil tarafından öldürüldüğünü anlatan satırlar, tıpkı Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*'sındaki Raskolnikof'un, zengin rehineci ve tefeci kadını öldürdüğü satırları andırmaktadır. Dikkatli bir okuyucu, aradaki bâriz benzerlik veya paralelliği rahatça fark eder.

Peyami Safa'nın eserleri, fikirleri hakkında fikir belirtmek için, mutlaka onun çağdaşı olan Necip Fâzıl Kısakürek ve Sâmiha Ayverdi'yi de dikkatle okumuş olmak gerekmektedir. Çünkü Peyami Safa'nın anlattığı pek çok hâdis, fikir veya konunun öncesi ve sonrasını, bahsettiğim bu iki muharririn eserlerinde bulmak mümkündür.

Eserin son sahifelerinde Ferit, Tosun vasıtasıyla ve zahmetsizce ele

geçirdiği para ile, Büyükada'da Matmazel Noraliya'nın evine taşınır. Matmazel Noraliya, aslında Nuriye Hanım olup; babası Türk, anası İtalyan'dır. Bir kazasker soyundan olan babaannesiyile, mutaassıp bir Katolik olan annesinin birbirine zıt tesiri altında, fikir burhanları geçirek büyümüştür. Ancak büyükannesinin telkin ettiği Müslümanlık üstün gelmiştir.

Bundan sonraki sahife veya satırlarda Sâmiha Ayverdi'nin fikirleri, etkisi ve üslûbu bâriz bir şekilde göze çarpar. Artık kesif bir şekilde mistisizm veya tasavvuf etkisi, kendisini göstermektedir. Eserin sonunda Ferit'in artık şüphelerinden kurtulduğu, hidayete kavuştuğu anlatılarak; mutlu sonla karşılaşılr.

Peyami Safa'nın ruhçu olduğunu söylerken; onun ruh çağırma, ruhlarla münasebete girme gibi hareketlere meraklı biri olduğunu da belirtmek gerekir. Henry Bergson'dan etkilenmiş olan müellifimiz, entiüsyon (intuition: sezgi) ile tasavvuf arasında râbıta kurmaya çalışmaktadır.

Müellif ayrıca Freud'un, Alfred Adler'in psikanaliz yoluyla insan davranışlarını, şuur altındaki cinsî istek ve arzuların yönlendirdiği görüşünden de etkilenmiştir.

Müellifimiz, felsefeye de meraklıdır. Bundan dolayı eserlerinin çoğunda bir felsefeci veya bir filozof ile karşılaşılr.

İncelediğimiz bu eser, mistik birtakım yaklaşımlarda bulunmakla birlikte, psiko-sosyolojik bir eserdir. İslâm tasavvufu ile, para-psikoloji arasında münasebet kurma gayreti görülmekte ise de, bu iş tam olarak başarılı sayılamaz.

Tıbbiyeyi bırakarak felsefeye devam eden Ferit'in, felsefî tâbirleri kullanmaktan zevk duyduğu anlatılırken, aslında müellif ilgi duyduğu konuları okurlara açıklamış olmaktadır:

"Bu kadının kolunu kızının ayağına bağlayan ip, şimdi Ferit'e somnambülizmle "aphasie" arasında beyin merkezine bağlı bir münasebet olup olmadığını düşündürüyordu." (s.20).

Ve:

"Evelki sene imtihanında kendisi buna benzer bir sualle karşılaştığı zaman, aphasie'nin Vernicke nâhiyesinde bir yaradan ileri geldiği hakkındaki izahını hoca, nazariyeler arasında bir nazariyeden ibaret o lduğu için kâfi bulmayarak, Brocca ve Charcot'dan beri gelen izahların tam bir tablosunu istemişti." (s.20).

Yukarıdaki iki paragraftan anlaşılacağı gibi yazar, üzerinde bilhassa durarak tıbbî terimler kullanmaktadır. Bu da esere ayrı bir orijinalite katmaktadır.

Bu tebliğin sahibi bir hekim olarak, Peyami Safa'nın yukarıda geçen iki cümlesini tahlil etmek; bu satırları bir doktorun bakış açısından değerlendirmek istiyorum.

Öncelikle yabancı olan terimleri açıklamak gerekir:

Somnambulizm: Uykuda gezme hastalığı, seyr-i f'l menam.

Afasi (Afazi): Kafa travmaları, inme ve benzeri nörolojik sebeplerden kaynaklanan dil ve konuşma bozukluğu.

Broca: On dokuzuncu asırda yaşamış olan bir Fransız hekim ve antropoloğu. Konuşmanın motor (harekî) yönü, yani konuşmanın anlamlı seslere dönüştürülmesinin beynin sol frontal (alın) lobunun arka alt bölümünde gerçekleştiğini ilk olarak bulan kişidir. Bu bölge (nâhiye)ye onun hâtırasına hürmeten Broca alanı veya merkezi adı verilmiştir.

Charcot: Yine on dokuzuncu asırda yaşamış olan bir Fransız klinikçi ve nöropatoloğu. Nöroloji biliminin otoriteleri arasında bulunan Charcot'nun tarif ettiği pek çok hastalık veya antite, hâlen onun açıkladığı şekilde kabul görmektedir.

Uyku bozuklukları arasında Yavaş Dalga Uykusu Parasomnileri bulunmakta olup, somnambulizm de bu grup içerisinde mütalâa edilmektedir. Ancak somnambulizm yani uykuda gezme hastalığı ileri yaşlarda çok seyrek olup, epilepsi (sara) hastalığı ile karıştırılabilir. Kezâ beynin geçici olarak kansız kalması yani geçici iskemik atakların seyri sırasında da afazi ile müterafik epilepsi (sara) nöbetleri görülebilir, Ancak bu durumun nâdir olduğu hatırdâ tutulmalıdır.

Afazi, Santral Sinir Sistemi'nde yani beyinde ortaya çıkan bir hasar sonucu dilin anlaşılması ve konuşma kabiliyetinin kısmen veya tamamen hasara uğraması, kayıdır. Yani afazi, inme, kafa travmaları veya başka nörolojik sebepler sonucunda ortaya çıkan dil ve konuşma bozukluğudur.

Afazinin beyni yani santral sinir sistemini ilgilendiren travmalar, inme gibi pek çok nörolojik sebeplere bağlı olarak ortaya çıkan bir dil ve konuşma bozukluğu olduğunun üstünde iyice durmak, bu hususun altını çizmek gerekir. Bunlara bağlı olarak anlama ve kendini ifade etmenin bozulmasına göre, muhtelif afazi tipleri tarif edilmiştir. Bundan dolayı günümüzde, bütün dünyada kabul gören tek bir afazi tasnifinden söz edilemez. Günümüzdeki nöroloji kitapları, temel sınıflandırmalarını Norman Geschwind'in Wernicke'nin Dil Modeli'ne dayanan afazi tasnifine göre yapmaktadırlar. Yani bu sözü edilen model, günümüz tıp dünyasındaki afazi konseptinin temelini teşkil etmektedir.

Wernicke, 1874'te Broca nâhiyesinin dışında başka bir dil kaybı bölgesini tarif etmiştir. Wernicke'nin tarif ettiği bu nâhiye, beyin korteksinde (kabuğunda), sol kulağın yakınında bulunan ve dilin algılanmasının bulunduğu başka bir sınırlı bölgedir. Dış dünyadan (görme, işitme, vs.) ve içimizden (ağrı, sızı, sancı) gelen duyularımıza ait bilgilerin yorumlandığı,

Wernicke nâhiyesi yani alanı, beyindeki temporal lob (şakak bölgesi)un üst çıkıntısındaki işitme alanının arkasında lokalizedir.

Wernicke-Geschwind modeline göre, beynin Wernicke nâhiyesinde gerçekleştirilen dilin sembolik formülasyonu, Arkuat fasikulis vasıtasıyla ön yani Broca alanına iletilir, Broca alanına gelen uyarılar, dilin gramer yapısıyla motor ses patern (model)lerini uyarır. Böylece oluşan kelime veya cümle, artiküle edilmek üzere beynin motor korteksindeki yüz adaleleri, bu arada tabiidir ki dil kaslarıyla ilgili bölgeye gönderilir.

Wernicke afazisinin en önemli özelliği, hastanın anlamasının ileri derecede bozulmuş olmasıdır. Beyindeki Wernicke alanında bir hasar, lezyon olduğu zaman, beyin kabuğu (korteks)ndaki görme ve işitme bölgelerine gelen görüntü ve kelimeler bu bölgeyi uyaramaz, dolayısıyla dil sistemini harekete geçiremez. Bu durumda hasta bu bilgiyi dil muhtevasında işleyemez. Bunun sonucu olarak duyduğu konuşmayı anlayamaz, gördüğü yazıyı da okuyamaz. Wernicke afazilerinde okuma, hastanın yazmasına kıyasla daha fazla hasara uğrar, yani bozulur.

Görüldüğü gibi, Peyami Safa'nın iki cümlede temas ettiği konuların cevabı yahut açılımı, yukarıda belirtildiği üzere, sahifeler tutacak hacimdedir. Yazarın iki cümle halinde belirttiği tıbbî konuları, konunun mütehasısları olan nöropsikiyatrlar dışında anlayacak ve açıklayacak hekimlerin fazla olmadığını da bu arada hassâten ifade etmek gerekir...

Yukarıdaki satırlarda açıkça görüldüğü üzere, Peyami Safa tıbbî çok iyi ve yakından takip eden bir müellif ve muharrirdir. Otodidakttır, kendi kendisini yetiştirmiştir. Onun hazırlamış olduğu *Fransızcanın Grameri* kitabı, bu tebliğ sahibinin de ortaokul birinci sınıfta Fransızca derslerine başladığında ilk okuduğu eserler arasındadır.

Peyami Safa'nın tıpla çok yakından alâkadar, bu husustaki teorilerden bile haberdar olması, onun Türk edebiyatına kazandırdığı eserlerde, bâhusus *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'nda açıkça görülmektedir.

Müellifimizin tıpla olan muarefe veya bilgisinin derinlik yahut büyüklüğü hakkında son bir misâl daha vermek istiyorum:

Prof. Dr. Ayhan Songar'dan bizzat dinlediğime göre, eşi Dr. Reyhan hanım bir seferinde rahatsızlanmış. O devir için yeni ve modern bir tedavi ajanı olan Penisilin'e başlamışlar. Ama Reyhan hanımda birkaç gün sonra bir anlam veremedikleri damar şikâyetleri ortaya çıkmış. Ayhan hoca, o sırada görüştüğü Peyami Safa'ya, eşinin bu şikâyetlerinden söz edecek olmuş. Onu dinleyen Peyami Safa, anlattıkları damar şikâyeti yani vaskülitin, penisilin isimli antibiyotiğin sebep olduğu bir damar içi pıhtılaşmasına bağlı olduğunu, derhal ilâcın kesilmesi gerektiğini söylemiş.

Erdem

324

62
2012

Fuat YÖNDEMLİ

Ayhan Songar hem penisilin tedavisini kesmiş, hem de Tıp Fakültesi'nin kütüphanesinde bu konuyu araştırmış. Yeni gelen Fransızca tıbbî mecmuaların birinde, Peyami Safa'nın bahsettiği bilgileri okuyunca, hayretler içinde kalmış. Meğer Peyami Safa, Fransa'dan gelen tıbbî mecmuaları da mükemmel Fransızcası sayesinde, yakından takip ediyormuş!..